

ΟΥΜΠΕΡΤΟ ΕΚΟ

ΤΟ ΕΚΚΡΕΜΕΣ ΤΟΥ ΦΟΥΚΟ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: IL PENDOLO DI FOUCAULT

Από τις Εκδόσεις RCS Libri S.p.A., Μιλάνο 1988

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Το εκκρεμές του Φουκώ**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Umberto Eco

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Έφη Καλλιφατίδη

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Καίτη Νικολοπούλου

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΟΡΘΩΣΗ: Τασούλα Μανταίου

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Άλμπρεχτ Άλντορφερ, *Η μάχη του Μ. Αλεξάνδρου κατά του Δαρείου στην Ισσό* (λεπτομέρεια), 1529, Παλαιά Πινακοθήκη, Μόναχο

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Polystudio

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Μερσίνα Λαδοπούλου

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Σταμάτιος Κοτσάτος & ΣΙΑ Ο.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ηλινόπουλος Θ. – Ροδόπουλος Π. Ο.Ε.

© RCS Libri S.p.A. – Milano, Bompiani 1988-2010

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2011

Πρώτη έκδοση: ΓΝΩΣΗ, 1995

Δεύτερη έκδοση: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, 2000

Τρίτη έκδοση: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Οκτώβριος 2011

ISBN 978-960-496-073-6

Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοίου 121

144 52 Μεταμόρφωση

Βιβλιοπωλείο: Μαυρομυχάλη 1

106 79 Αθήνα

Τηλ.: 2102804800

Telefax: 2102819550

www.psichogios.gr

e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head office: 121, Tatoiou Str.

144 52 Metamorfossi, Greece

Bookstore: 1, Mavromichali Str.

106 79 Athens, Greece

Tel.: 2102804800

Telefax: 2102819550

www.psichogios.gr

e-mail: info@psichogios.gr

ΟΥΜΠΕΡΤΟ ΕΚΟ

ΤΟ ΕΚΚΡΕΜΕΣ ΤΟΥ ΦΟΥΚΩ

*Μετάφραση:
Έφη Καλλιφατίδη*

Από τις Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ κυκλοφορούν:

Δημιουργώντας τον εχθρό, μτφρ. Έφη Καλλιφατίδη, 2011
Μπαουντολίνο, μτφρ. Έφη Καλλιφατίδη, 2011
Το Κοιμητήριο της Πράγας, μτφρ. Έφη Καλλιφατίδη, 2011
Το Όνομα του Ρόδου, μτφρ. Έφη Καλλιφατίδη, 2011

Ετοιμάζονται:

Η μυστηριώδης φλόγα της βασίλισσας Λοάνα
Το νησί της προηγούμενης ημέρας

*Μόνο για σας, τέκνα της μάθησης και της σοφίας,
γράψαμε το έργο αυτό. Ερευνήστε το βιβλίο, αφο-
σιωθείτε σ' αυτόν το σκοπό που τον διασκορπίσαμε
και τον βάλαμε σε τόπους ποικίλους· αυτό που συ-
σκοτίσαμε κάπου, το καταδείξαμε αλλού, ώστε να γί-
νει αντιληπτό από τη νόησή σας.*

(Χάινριχ Κορνήλιος Αγρίππας φον Νέτεσχαϊμ,
De occulta philosophia, 3, 65)

Η δεισιδαιμονία φέρνει γρουσουζιά.

(Ρέιμοντ Σμούλιαν, 5000 B.C., 1.3.8)

Οι τίτλοι των δέκα κεφαλαίων του βιβλίου αντιστοιχούν στα δέκα σεφινότ του Δέντρου της Ζωής, ένα καβαλιστικό σύστημα που παριστάνει διαγραμματικά κάθε εκδήλωση του σύμπαντος και της ανθρώπινης ψυχής. Κάθε σεφινότ (πληθυντικός: σεφινότ) αντιπροσωπεύει μία εξελικτική φάση και ονομάζεται Αγία Εκπόρευση. Το Κέτερ είναι η ανώτατη πηγή που τροφοδοτεί τα υπόλοιπα σεφινότ μέχρι το Μαλκούτ, το βασίλειο της Γης. Σύμφωνα με την Καβάλα, το Δέντρο της Ζωής είναι η συμβολική παράσταση του θεϊκού υποσυνείδητου και της δημιουργίας του σύμπαντος.

1
ΚΕΤΕΡ

ב) והנה בהיות אור האיס נמשך,
 בבחינת (ה) קו ישר תוך החלל
 הנ"ל, לא נמשך ונתפשט (ו) תיכף
 עד למטה, אמנם היה מתפשט לאט
 לאט, רצוני לומר, כי בתחילה הת-
 חיל קו האור להתפשט, ושם תיכף
 (ו) בתחילת התפשטותו בסוד קו,
 נתפשט ונמשך ונעשה, כעין (ח)
 גלגל אחד עגול מסביב.

Ετσι έγινε και είδα το Εκκρεμές.

Η σφαίρα αιωρείτο στο άκρο επιμήκους νήματος στη-
 ριγμένον στον τρούλο του χοροστασίου και έγγραφε τις
 πλατιές ταλαντώσεις της με ισόχρονη μεγαλοπρέπεια.

Εγώ ήξερα –αλλά και ο καθένας θα μπορούσε να το αντιλη-
 φθεί μες στη μαγεία εκείνης της ήρεμης ανάσας– ότι η περίοδος
 ρυθμιζόταν από τη σχέση ανάμεσα στην τετραγωνική ρίζα του
 μήκους του νήματος και σ' εκείνο τον αριθμό π που, με τρόπο
 παράλογο για τις γήινες διάνοιες, συνδέει αναπότρεπτα, χάρη
 στη θεία φρόνηση, την περιφέρεια με τη διάμετρο όλων των δυ-
 νατών κύκλων – ώστε ο χρόνος του ταξιδιού από τον έναν πό-
 λο στον άλλο να είναι αποτέλεσμα μυστηριώδους συνωμοσίας
 των πιο άχρονων μέτρων, της μοναδικότητας του σημείου εξάρ-
 τησης, της δυαδικότητας μιας αφηρημένης διάστασης, της τρια-
 δικής φύσης του αριθμού π , του μυστικού τετραγώνου της ρί-
 ζας, της τελειότητας του κύκλου.

Ήξερα ακόμα ότι στη βάση και πάνω στην κάθετο από το σημείο εξάρτησης, ένας μαγνητικός μηχανισμός που έστελνε τις επικλήσεις του σ' έναν κύλινδρο κρυμμένο στο κέντρο της σφαίρας διασφάλιζε τη συνέχεια της κίνησης, τέχνασμα που είχε σκοπό να εναντιωθεί στις αντιστάσεις της ύλης, χωρίς να αντιτίθεται στο νόμο του Εκκρεμούς, αντίθετα μάλιστα, του επέτρεπε να καταδειχτεί, διότι στο κενό, οποιοδήποτε υλικό σημείο με βάρος, όταν εξαρτάται στο άκρο νήματος μη ελατού και αβαρούς, το οποίο δεν δέχεται τις αντιστάσεις του αέρα και δεν έχει τριβή στο σημείο εξάρτησής του, θα ταλαντούται αρμονικά έως την αιωνιότητα.

Η χάλκινη σφαίρα ανέδιδε χλωμές λάμπεις, οι οποίες μεταβάλλονταν καθώς τη χτυπούσαν οι τελευταίες ακτίνες του ήλιου που γλιστρούσαν μέσα από τα υαλοστάσια. Αν, όπως άλλοτε, μπορούσε να χαϊδέψει με την ακίδα της ένα στρώμα υγρής άμμου απλωμένης στο δάπεδο του χοροστασίου, θα χάραζε με κάθε της ταλάντωση ένα αχνό αυλάκι στο χώμα, και το αυλάκι, αλλάζοντας απειροελάχιστα κατεύθυνση κάθε στιγμή, θα πλάταινε όλο και περισσότερο με μορφή ρήγματος, κοιλότητας, αφήνοντάς μας να μαντέψουμε μία ακτινοειδή συμμετρία – σαν σκελετό μιας μάνταλα, αόρατη δομή μιας πεντάλφα, ενός αστεριού, ενός μυστικού ρόδου. Όχι, μάλλον μία ιστορία καταγεγραμμένη στο αχανές μιας ερήμου, ίχνη που απέμειναν από αμέτρητα πλανόδια караβάνια. Μία ιστορία αργόσυρτων μετακινήσεων επί χιλιετίες, ίσως έτσι να κινήθηκαν οι Άτλαντες της ηπείρου του Μου, μία επίμονη και κτητική περιπλάνηση, από την Τασμανία έως τη Γροιλανδία, από τον Αιγόκερω στον Καρκίνο, από τη Νήσο του Πρίγκιπος Εδουάρδου στις Σβάλμπαρντ. Η ακίδα επαναλάμβανε, διηγιόταν για άλλη μία φορά, σε καιρούς ανύποπτους, αυτό που είχαν κάνει από τη μία εποχή των παγε-

τώνων έως την άλλη, και ίσως ακόμη να συνέχιζαν να κάνουν, αγγελιαφόροι των Κυρίων – ίσως, στη διαδρομή από τις Σαμόες έως τη Ζεμλιά, η ακίδα ν' άγγιζε, στη θέση της ισορροπίας της, την Άγκαρθ, το Κέντρο του Κόσμου. Και μάντευα ότι ένα ενιαίο σχέδιο συνέδεε την Άβαλον, την υπερβόρεια, με την ανταρκτική έρημο που κρύβει το αίνιγμα του Άγιερς Ροκ.

Τη στιγμή εκείνη, στις τέσσερις το απόγευμα της 23ης Ιουνίου, το Εκκρεμές μετρίαζε την ταχύτητά του πλησιάζοντας στο ένα άκρο του επιπέδου ταλάντωσης, για να κατευθυνθεί και πάλι ράθυμα προς το κέντρο, ν' αποκτήσει ταχύτητα στα μισά της διαδρομής του και να χαράξει μία σταθερή σπαθιά στο μυστικό τετράγωνο των δυνάμεων, των οποίων το πεπρωμένο σημάδευε.

Αν έμενα περισσότερο κι αντιστεκόμουν στο διάβα των ωρών κοιτάζοντας αυτό το κεφάλι πουλιού, αυτή την αιχμή μιας λόγχης, αυτή την ανεστραμμένη περικεφαλαία, καθώς χάραζε στο κενό τις διαγωνίους του, αγγίζοντας τα αντιδιαμετρικά σημεία της αστιγματικής περιφέρειάς του, θα έπεφτα θύμα μιας θρυλικής ψευδαίσθησης, διότι το Εκκρεμές θα μ' έπειθε ότι το επίπεδο ταλάντωσης θα εκτελούσε μία πλήρη περιστροφή και μέσα σε τριάντα δύο ώρες θα επέστρεφε στο σημείο εκκίνησής του, διαγράφοντας μία πεπλατυσμένη έλλειψη – η δε έλλειψη θα περιστρεφόταν γύρω από το κέντρο της με ομοιόμορφη γωνιακή ταχύτητα, ανάλογη του ημιτόνου του γεωγραφικού πλάτους. Πώς άραγε θα περιστρεφόταν αν το σημείο εξάρτησής του ήταν στην κορυφή του Ναού του Σολομώντος; Ίσως οι Ιππότες να αποπειράθηκαν κάτι τέτοιο και εκεί. Ίσως ο λογισμός, το τελικό νόημα, να παρέμενε το ίδιο. Ίσως το αβαείο του Αγίου Μαρτίνου των Αγρών να ήταν ο πραγματικός Ναός. Ωστόσο, το πείραμα θα ήταν τέλειο μόνο στον Πόλο, στον μοναδικό τόπο όπου το σημείο εξάρτησης θα βρισκόταν στην ιδεατή προέκταση του άξο-

να της γήινης περιστροφής και όπου το Εκκρεμές θα πραγματοποιούσε τον φαινομενικό του κύκλο μέσα σε είκοσι τέσσερις ώρες.

Ωστόσο, δεν είχα μπροστά μου μία παρέκκλιση από τον Νόμο, διότι, συν τοις άλλοις, ο Νόμος την προέβλεπε, δεν ήταν παραβίαση ενός χρυσού μέτρου ώστε το θαύμα να γίνει λιγότερο θαυμαστό. Ήξερα ότι η γη περιστρέφεται, κι εγώ μαζί της, και ο Άγιος Μαρτίνος των Αγρών, και όλο το Παρίσι μαζί μου, και περιστρεφόμασταν όλοι μαζί κάτω από το Εκκρεμές που στην πραγματικότητα δεν άλλαζε ποτέ τη διεύθυνση του επιπέδου του, διότι εκεί ψηλά, από το σημείο εξάρτησής του και πέρα, στην ιδεατή προέκταση του νήματος προς το άπειρο, ψηλά προς τους πιο απόμακρους γαλαξίες, βρισκόταν, αιώνια ακίνητο, το Σταθερό Σημείο.

Η γη περιστρεφόταν, μα ο χώρος όπου ήταν στερεωμένο το νήμα ήταν το μοναδικό αμετάβλητο σημείο του σύμπαντος.

Έτσι, λοιπόν, το βλέμμα μου δεν στρεφόταν στη γη αλλά εκεί ψηλά, όπου δοξαζόταν το μυστήριο της απόλυτης ακινησίας. Το Εκκρεμές μου έλεγε ότι μολονότι όλα κινούνταν, η υδρόγειος σφαίρα, το ηλιακό σύστημα, τα νεφελώματα, οι μαύρες τρύπες και όλα τα τέκνα της κοσμικής εκπόρευσης, από τα πρώτα θεία όντα έως την πιο ιξώδη ύλη, ένα μοναδικό σημείο παρέμενε ιδεατός πείρος, σφήνα, γάντζος, και άφηνε το σύμπαν να κινείται γύρω του. Και τώρα εγώ συμμετείχα σ' αυτή την υπέρτατη εμπειρία, εγώ που επίσης κινόμουν μέσα στα πάντα μαζί τους, μπορούσα να δω Εκείνο, το Ακίνητο, το Φρούριο, την Εγγύηση, την ολόφωτη αχλή που δεν είναι σώμα, δεν έχει σχήμα, μορφή, βάρος, ποσότητα ή ποιότητα, και δεν βλέπει, δεν νιώθει, δεν υποκύπτει στο συναίσθημα, δεν βρίσκεται σ' έναν τόπο, ή σε χώρο και χρόνο, δεν είναι ψυχή, διάνοια, φαντασία, γνώμη, αριθμός, τάξη, μέτρο, ουσία, αιωνιότητα, δεν είναι σκότος ούτε φως, δεν είναι λάθος και δεν είναι αλήθεια.

Με επανέφερε στην πραγματικότητα ένας διάλογος, συγκεκριμένος και απρόθυμος, ανάμεσα σ' έναν νεαρό που φορούσε γυαλιά και σε μία νεαρή που δυστυχώς δεν φορούσε.

«Είναι το εκκρεμές του Φουκώ», έλεγε εκείνος. «Το πρώτο πείραμα έγινε στο υπόγειό του το 1851, έπειτα στο Αστεροσκοπείο, και στη συνέχεια κάτω από το θόλο του Πανθίου, με νήμα μήκους εξήντα εφτά μέτρων και σφαίρα βάρους είκοσι οχτώ κιλών. Τέλος, από το 1855 βρίσκεται εδώ, με μειωμένες διαστάσεις, και κρέμεται από εκείνη την τρύπα στο κέντρο των σταυροειδών δοκών».

«Και τι κάνει, αιωρείται κι αυτό είναι όλο;»

«Αποδεικνύει την περιστροφή της γης. Επειδή το σημείο εξάρτησης παραμένει σταθερό...»

«Και γιατί παραμένει σταθερό;»

«Διότι ένα σημείο... πώς να σ' το πω... στο κεντρικό του σημείο, πρόσεξε καλά, κάθε σημείο το οποίο βρίσκεται ακριβώς στο κέντρο των σημείων που βλέπεις, λοιπόν, αυτό το σημείο –το γεωμετρικό σημείο– δεν το βλέπεις, δεν έχει διαστάσεις, και ό,τι δεν έχει διαστάσεις δεν μπορεί να πάει ούτε δεξιά, ούτε αριστερά, ούτε πάνω, ούτε κάτω. Επομένως δεν περιστρέφεται. Κατάλαβες; Αν ένα σημείο δεν έχει διαστάσεις, δεν μπορεί και να γυρίσει γύρω από τον εαυτό του. Δεν έχει καν εαυτό...»

«Ούτε αν η γη γυρίζει;»

«Η γη γυρίζει, μα το σημείο δεν γυρίζει. Αν σ' αρέσει, αλλιώς παράτα με, εντάξει;»

«Και τι με νοιάζει; Δουλειά δική του είναι».

Αξιοθρήνητη. Είχε πάνω από το κεφάλι της τον μόνο σταθερό τόπο του κόσμου, τη μοναδική λύτρωση από την καταδίκη *τούτα πάντα ρει*, και νόμιζε ότι ήταν δουλειά δική Του και όχι δική της. Και πράγματι, το ζευγάρι σύντομα απομακρύνθηκε – εκεί-

νος μορφωμένος από εγχειρίδια που του συσκότισαν τη δυνατότητα του θαυμασμού, εκείνη ασυγκίνητη, αδιάφορη μπροστά στο ρίγος του απείρου, χωρίς κανείς από τους δυο να καταγράψει στη μνήμη του την τρομερή εμπειρία εκείνης της συνάντησης – της πρώτης και τελευταίας – με το Ένα, το Αϊν-σοφ*, το Άφατο. Πώς να μην πέσεις στα γόνατα μπροστά στο βωμό της σιγουριάς;

Κοίταξα με δέος και τρόμο. Τη στιγμή εκείνη ήμουν σίγουρος ότι ο Τζιάκοπο Μπέλμπο είχε δίκιο. Όταν μου μιλούσε για το Εκκρεμές απέδιδα τη συγκίνησή του σε αισθητικό παραλήρημα, στον καρκίνο εκείνο που έπαιρνε αργά μορφή, άμορφος μες στην ψυχή του, μεταμορφώνοντας βήμα με βήμα, χωρίς ο ίδιος να το συνειδητοποιεί, το παιχνίδι του σε πραγματικότητα. Αν όμως είχε δίκιο για το Εκκρεμές, ίσως να ήταν αλήθεια και όλα τα υπόλοιπα, το Σχέδιο, η Παγκόσμια Πλεκτάνη, και έκανα καλά που ήρθα εδώ, παραμονή του θερινού ηλιοστασίου. Ο Τζιάκοπο Μπέλμπο δεν ήταν τρελός, απλώς είχε ανακαλύψει παίζοντας, μέσα από το Παιχνίδι, την αλήθεια.

Και η εμπειρία του Υπερφυσικού δεν μπορεί να διαρκέσει πολύ δίχως να διαταράξει το νου.

Προσπάθησα τότε ν' αποστρέψω το βλέμμα ακολουθώντας την καμπύλη που από τα κιονόκρανα των ημικυκλικά διατεταγμένων κίωνων οδηγούσε κατά μήκος των νευρώσεων του θόλου στην κλειδα, επαναλαμβάνοντας το μυστήριο του τόξου που στηρίζεται σε μία απουσία, απώτατη στατική υποκρισία, και σε κάνει να πιστεύεις ότι οι κίονες ωθούν προς τα πάνω τα υποστηρίγματα του θόλου, και αυτά, ωθούμενα από την κλειδα,

* Σύμφωνα με τους καβαλιστές, το δεύτερο από τα τρία επίπεδα της Ανεκδήλωτης ή Αρνητικής Ύπαρξης (ή αλλιώς: τα τρία Πέπλα που κρύβονται πίσω από το Κέτερ).

στερεώνουν στο έδαφος τους κίονες, ενώ, αντίθετα, ο θόλος είναι τα πάντα και τίποτα, αίτιο και αιτιατό ταυτόχρονα. Αντιλήφθηκα όμως ότι το να παραβλέπω το Εκκρεμές, που κρεμόταν από το θόλο, για να θαυμάσω το θόλο, ήταν σαν να μην έπινα από την πηγή για να μεθύσω από την κρήνη.

Το χοροστάσιο του Αγίου Μαρτίνου των Αγρών όφειλε την ύπαρξή του στο Εκκρεμές που υπήρχε χάρη στον Νόμο· το ένα δεν θα μπορούσε να υπάρξει χωρίς το άλλο. Δε διαφεύγει κανείς από το άπειρο, μου έλεγε, καταφεύγοντας σ' ένα άλλο άπειρο, δεν διαφεύγει κανείς από το ταυτόσημο με την ψευδαίσθησή ότι μπορεί να συναντήσει το διαφορετικό.

Χωρίς ακόμα να μπορώ να αποτραβήξω το βλέμμα από την κλειδα του θόλου, οπισθοχώρησα βήμα με βήμα – διότι μέσα σε λίγα λεπτά, από τη στιγμή που μπήκα, είχα μάθει απ' έξω τη διαδρομή, και οι μεγάλες μεταλλικές χελώνες που με περιστοιχίζαν ήταν αρκετά επιβλητικές ώστε να γίνονται αντιληπτές με την άκρη του ματιού μου. Διέσχισα όλο το κλίτος, προς την είσοδο, και για μία ακόμη φορά βρέθηκα αντιμέτωπος μ' εκείνα τα απειλητικά προϊστορικά πτηνά από τριμμένο ύφασμα και μεταλλικά καλώδια, μ' εκείνες τις επίβουλες λιβελούλες που μια σκοτεινή θέληση τις κρέμασε από την οροφή του νάρθηκα. Τις αντιλαμβάνομαι ως μεταφορές της γνώσης, πολύ πιο πλούσιες σε σημασίες και υπαινιγμούς απ' όσο τις παρίσταναν οι διδασκαλικές προφάσεις. Πτήση εντόμων και ιουράσιων ερπετών, αλληγορία των μακρινών μεταναστεύσεων που το Εκκρεμές συνόψιζε για άλλη μία φορά στη γη, άρχοντες, διαστρεβλωμένες απόρροιες, να! που πετούσαν κατά πάνω του, με τα μακριά τους ράμφη σαν αρχαιοπτέρυγες, το αεροπλάνο του Μπρεγκιέ, του Μπλεριό, του Αινό, και το ελικόπτερο του Ντιφό.

Έτσι πράγματι μπαίνεις στο Ίδρυμα Τεχνών και Επιτηδευμάτων στο Παρίσι, αφού πρώτα έχεις διασχίσει μία αυλή του 18ου αιώνα, που εισχωρεί στο παλιό αβαείο το οποίο εντάχθηκε στο μεταγενέστερο συγκρότημα, όπως ακριβώς παλαιότερα ήταν ενταγμένο στο αρχικό ηγουμενείο. Μπαίνεις και μένεις έκθαμβος μπροστά σ' αυτή τη συνωμοσία που ενώνει το απώτατο σύμπαν των ουράνιων τόξων με τον χθόνιο κόσμο των λούκουλων των ορυκτελαίων.

Στο έδαφος απλώνεται η θεωρία των αυτοκινούμενων οχημάτων, δίκυκλα και ατμοκίνητα αμάξια, ψηλά αιωρούνται τα αεροπλάνα των πρωτοπόρων, σε μερικές περιπτώσεις τα αντικείμενα είναι ανάκατα, κι επίσης ξεφλουδισμένα, φθαρμένα από το χρόνο, και όλα μαζί φαίνονται μες στο θολό φως, μισό φυσικό, μισό ηλεκτρικό, σαν σκεπασμένα από πατίνα, από βερνίκι παλιού βιολιού· μερικά είναι απομεινάρια σκελετών, σασί, αποσυνδεδεμένες μπιέλες και μανιβέλες που σε απειλούν με ανείπωτα μαρτύρια, έτσι όπως βλέπεις τον εαυτό σου σ' εκείνα τα κρεβάτια των ερίδων, όπου κάτι μπορεί να κινηθεί και να ψαχουλεύει τις σάρκες σου ώσπου να ομολογήσεις.

Και πέρα από αυτή την αλληλουχία των παλιών κινούμενων, και τώρα ακίνητων, αντικειμένων με τη σκουριασμένη ψυχή, απλών σημείων μιας τεχνολογικής υπεροψίας που θέλησε να τα εκθέσει στο σέβας των επισκεπτών, αριστερά από ένα άγαλμα της Ελευθερίας, σμίκρυνση εκείνου που ο Μπαρτόλντι είχε σχεδιάσει για έναν άλλο κόσμο, και δεξιά από το άγαλμα του Πασκάλ, ανοίγεται άγρυπνο το χοροστάσιο, όπου ως κορωνίδα των ταλαντώσεων του Εκκρεμούς βρίσκεται ο εφιάλτης κάθε άρρωστου εντομολόγου –δαγκάνες, γνάθοι, κεραίες, προγλωττίδες, φτερά, πόδια–, ένα κοιμητήριο μηχανικών πτωμάτων που θα μπορούσαν να αρχίσουν να λειτουργούν ταυτόχρονα –μαγνήτες, μονοφασικοί μετασχηματιστές, στρόβιλοι, μεταλλάκτες, ατμομηχανές, δυναμό–, και στο βάθος, πέρα από το Εκκρεμές,

στο σκευοφυλάκιο, είδωλα ασσυριακά, χαλδαϊκά, καρχηδονικά, πελώριοι Βάαλ με την κοιλιά πυρακτωμένη, παρθένες της Νυρεμβέργης με γυμνωμένη την ακανθωτή καρδιά τους, πράγματα που κάποτε υπήρξαν μηχανές αεροπλάνων – ανείπωτο αποκορύφωμα των ειδώλων που κείτονται λατρεύοντας το Εκκρεμές, σάμπως τα τέκνα του Λόγου και του Φωτός να είχαν καταδικαστεί να συνοδεύουν για πάντα το ίδιο το σύμβολο της Προδοσίας και της Γνώσης.

Και οι βαριεστημένοι τουρίστες, που πληρώνουν τα εννιά τους φράγκα στο ταμείο ή μπαίνουν δωρεάν τις Κυριακές, μπορούν άραγε να σκεφτούν ότι κάποιοι γηραιοί κύριοι του 19ου αιώνα, με γενειάδα κιτρινωμένη από τη νικοτίνη, κολάρο τριμμένο και λιγδιάρικο, μαύρη γραβάτα δεμένη φιόγκο, ρεντινγκότα λεκιασμένη από ταμπάκο για μάζημα, δάχτυλα μαυρισμένα από τα οξέα, μυαλό στυφό από ακαδημαϊκές ζηλοφθονίες, σκιώδη φαντάσματα που μεταξύ τους αποκαλούνταν «αγαπητέ δάσκαλε», τοποθέτησαν αυτά τα αντικείμενα κάτω από τους θόλους, χάρη σε μία ενάρετη επιθυμία επίδειξης, με σκοπό να ικανοποιήσουν τους αστούς και ριζοσπάστες φορολογούμενους ή να δοξάσουν τα θαυμαστά κεφάλαια και επιτόκια; Όχι, όχι, ο Άγιος Μαρτίνος των Αγρών επινοήθηκε πρώτα ως ηγουμενείο και έπειτα ως επαναστατικό μουσείο, αυτή η συλλογή από μυστηριώδεις γνώσεις, αυτά τ' αεροπλάνα, αυτές οι αυτοκινούμενες μηχανές και οι ηλεκτρομαγνητικοί σκελετοί ήταν εκεί, συντηρώντας ένα διάλογο του οποίου η διατύπωση μου διέφευγε.

Όφειλα τάχα να πιστέψω, όπως υποκριτικά μου έλεγε ο κατάλογος, ότι το θαυμαστό αυτό εγχείρημα επινοήθηκε από τους κυρίους της Συνέλευσης και είχε σκοπό να προσφέρει στις μά-

ζες ένα ιεροφυλάκιο όλων των τεχνών και των επιτηδευμάτων, τη στιγμή κατά την οποία ήταν προφανές ότι το σχέδιο και οι λέξεις που το περιέγραφαν ήταν οι ίδιες που ο Φράνσις Μπέικον είχε χρησιμοποιήσει για να περιγράψει τον Οίκο του Σολομώντος της Νέας Ατλαντίδας του;

Ήταν δυνατόν μόνο εγώ –εγώ, ο Τζιάκοπο Μπέλμπο και ο Ντιοταλέβι– να έχουμε μαντέψει την αλήθεια; Εκείνο το βράδυ ίσως να μάθαινα ποια ήταν. Έπρεπε να καταφέρω να μείνω στο μουσείο, αφού θα είχε κλείσει, και να περιμένω τα μεσάνυχτα.

Δεν ήξερα από πού θα έμπαιναν Εκείνοι –υποπτευόμουν ότι μέσα στο δίκτυο των παρισινών υπονόμων κάποιος αγωγός συνέδεε ένα σημείο του μουσείου μ' ένα άλλο σημείο της πόλης, ίσως κοντά στην πύλη Σαιν Ντενί–, ωστόσο ήξερα με βεβαιότητα ότι αν έβγαινα δεν θα μπορούσα να μπω ξανά σ' αυτόν το χώρο. Κι επομένως, έπρεπε να κρυφτώ και να μείνω μέσα.

Προσπάθησα να ξεφύγω από τη μαγεία του χώρου και να κοιτάξω το νάρθηκα με ψύχραιμο βλέμμα. Τώρα δεν αναζητούσα πια μία αποκάλυψη, ήθελα μία πληροφορία. Υπέθετα ότι στις άλλες αίθουσες θα ήταν δύσκολο να βρω ένα χώρο και να ξεφύγω από τον έλεγχο των φρουρών (δουλειά τους είναι, μόλις κλείσει το μουσείο, να κάνουν το γύρο των αιθουσών και να προσέχουν μήπως έχει κρυφτεί κανένας κλέφτης), όμως, το κεντρικό αυτό κλίτος, το γεμάτο οχήματα, δεν ήταν μήπως το καλύτερο μέρος για να καταλύσω σαν ταξιδιώτης από μακριά; Να κρυφτώ ζωντανός μέσα σ' ένα νεκρό όχημα. Κοντά στα τόσα παιχνίδια που είχαμε κάνει, μπορούσαμε να δοκιμάσουμε κι αυτό.

Εμπρός, ψυχή μου, μονολόγησα, μη σκέφτεσαι πια τη Γνώση: ζήτα βοήθεια από την Επιστήμη.

2

Έχουμε ποικίλα και παράξενα Ωρολόγια, και μηχανές που εκτελούν Εναλλακτικές Κινήσεις... Κι έχουμε ακόμα Οίκους Εξαπάτησης των Αισθήσεων, όπου πραγματοποιούμε επιτυχώς κάθε είδος Χειραγώγησης, Ψευδείς Εμφανίσεις, Απάτες και Πλάνες... Αυτά είναι, παιδί μου, τα πλούτη του Οίκου του Σολομώντος.

(Φράνσις Μπέικον, *Νέα Ατλαντίδα*, εκδ. Rawley, Λονδίνο, 1627, σελ. 41-42)

Είχα ανακτήσει τον έλεγχο των νεύρων και της φαντασίας μου. Όφειλα να παίξω με ειρωνεία, όπως έπαιζα μέχρι πριν από λίγες μέρες, ασυγκίνητος. Βρισκόμουν σ' ένα μουσείο κι έπρεπε να είμαι ιδιαίτερα διαυγής και οξυδερκής.

Κοίταξα μ' εμπιστοσύνη τ' αεροπλάνα επάνω μου: θα μπορούσα να σκαρφαλώσω στην άτρακτο ενός διπλάνου και να περιμένω τη νύχτα, όμοια μ' αυτούς που διέσχισαν τη Μάγχη απολαμβάνοντας εκ των προτέρων τη Λεγεώνα της Τιμής. Τα ονόματα των αυτοκινήτων που βρισκονταν στο δάπεδο αντήχησαν μέσα μου με τρυφερή νοσταλγία... Ίσπανο Σουίζα 1932, όμορφο και φιλόξενο. Έπρεπε να το απορρίψω επειδή ήταν πολύ κοντά στο ταμείο, όμως θα μπορούσα να εξαπατήσω τον υπάλληλο αν εμφανιζόμουν με νικερμπόκερ, παραμερίζοντας για να πε-

ράσει μία κυρία με κρεμ ταγέρ, μακριά εσάρπα γύρω από τον λυγρό της λαιμό και κλος καπελάκι στα αλά γκαρσόν κομμένα μαλλιά της. Το Σιτροέν C 64 του '31 μού προσφερόταν μόνο σε κουπέ, εξαιρετικό μοντέλο για τους λάτρεις αλλά εντελώς γελοία κρυψώνα. Δεν χρειαζόταν καν ν' ασχοληθώ με την ατμομηχανή του Κουνιό, τεράστια, ολόκληρη ένας λέβητας ή χύτρα, ό,τι κι αν ήταν. Έπρεπε να ψάξω στη δεξιά πλευρά, όπου κατά μήκος του τοίχου υπήρχαν τα ποδήλατα με τις τεράστιες ανθόμορφες ρόδες, οι *draisiennes* με τον επίπεδο σωλήνα και το μονό πετάλι, υπόμνηση των κυρίων με τα ημίψηλα που σουλάτσαραν σαν ιππότες της προόδου στο Δάσος της Βουλώνης.

Μπροστά στα ποδήλατα, όμορφα αμαξώματα, καταφύγια αχόρταγα. Ίσως όχι το Πάνχαρντ Ντινάβια του '45, παραείναι διαφανές και στενάχωρο με την τορνευτή αεροδυναμική γραμμή του, όμως σίγουρα θα πρέπει να σκεφτώ το ψηλό Πεζό του 1909, στέγη και καταφύγιο. Έτσι και μπω και βουλιάξω στα δερμάτινα καθίσματά του, κανείς δεν θα με υποπτευτεί. Ωστόσο, είναι δύσκολο να μπω, ένας φύλακας κάθεται ακριβώς απέναντι, σ' έναν πάγκο, με την πλάτη γυρισμένη στα δίτροχα. Ν' ανέβω στο σκαλοπάτι του, ελαφρώς ενοχλημένος, φορώντας παλτό με γούνινο γιακά, ενώ αυτός με μπότες στα πόδια και το πηλήκιο στο χέρι θα μου ανοίγει με σεβασμό την πόρτα...

Για μια στιγμή συγκέντρωσα την προσοχή μου στο Ομπεϊσάντ του 1873, το πρώτο γαλλικό όχημα με μηχανική έλξη, για δώδεκα επιβάτες. Αν το Πεζό ήταν διαμέρισμα, αυτό εδώ ήταν ολόκληρο μέγαρο. Όμως, ούτε να το σκεφτώ να πλησιάσω χωρίς να τραβήξω την προσοχή των πάντων. Πόσο δύσκολο είναι να κρυφτείς όταν κρυψώνες είναι οι πίνακες μιας έκθεσης!

Διέσχισα για άλλη μία φορά την αίθουσα: το άγαλμα της Ελευθερίας υψωνόταν, «*éclairant le monde*»,* πάνω σ' ένα βιά-

* Φωτίζοντας τον κόσμο.

θρο σχεδόν δυο μέτρα ψηλό που είχε σχεδιαστεί για στολίδι πλήρης με αιχμηρό έμβολο. Στο εσωτερικό του έκρυβε κάτι σαν σκοπιά απ' όπου έβλεπες ίσια από ένα φινιστρίνι της πρύμνης ένα διάγραμμα του κόλπου της Νέας Υόρκης. Καλό παρατηρητήριο, όταν θα έφταναν τα μεσάνυχτα, γιατί μες στο σκοτάδι θα μπορούσα να εποπτεύω το χοροστάσιο στ' αριστερά και το κλίτος στα δεξιά, ενώ τα νώτα μου θα ήταν καλυμμένα από ένα μεγάλο πέτρινο άγαλμα του Γκραμ που κοίταζε προς άλλους διαδρόμους, έτσι όπως ήταν τοποθετημένο σ' ένα εγκάρσιο κλίτος. Μέσα στο άπλετο φως, όμως, οποιαδήποτε παρουσία στη σκοπιά φαινόταν ολοκάθαρα, και οποιοσδήποτε φύλακας, μόλις θα αραιώναν οι επισκέπτες, θα έριχνε μια ματιά για να έχει τη συνείδησή του ήσυχη.

Δεν είχα πολύ χρόνο, στις πεντέμισι θα έκλειναν. Βιάστηκα να ξαναδώ το σκευοφυλάκιο. Καμιά από τις μηχανές δεν μπορούσε να μου προσφέρει καταφύγιο. Ούτε στα δεξιά, όπου ήταν οι μεγάλες μηχανές των πλοίων, λείψανα μιας Λουζιτάνιας που την κατάπιαν τα νερά, ούτε η τεράστια αεριοκίνητη μηχανή του Λενουάρ με τους πολυάριθμους οδοντωτούς τροχούς της. Όχι, αν μη τι άλλο, τώρα που το φως σκοτεινίαζε κι έφτανε από τα γκρίζα ναλοστάσια σαν στα βάθη της θάλασσας, μ' έπιασε και πάλι ο φόβος να κρυφτώ ανάμεσα σ' αυτά τα ζώα και να τα συναντήσω αργότερα στο σκοτάδι, στο φως του φακού μου, αναγεννημένα στις σκιές, να ασθμαίνουν με βαριά τελουρική ανάσα, κόκαλα και σπλάχνα χωρίς δέρμα, να τρίζουν και να αναδύουν δύσοσμα ελαιώδη σάλια. Στην έκθεση εκείνη, που είχα αρχίσει να τη θεωρώ άσεμνη, γεννητικά όργανα Ντίτζελ, στροβιλοκίνητοι κόλποι, ανόργανα λαρύγγια τα οποία στην εποχή τους έβγαζαν –και ίσως αυτή τη νύχτα να έβγαζαν και πάλι– φλόγες, ατμούς, ψιθύρους, ή γύριζαν νωθρά σαν χαρταετοί, έτριζαν σαν τα τζιτζίκια, ανάμεσα σ' αυτά τα σκελετωμένα υποδείγματα μιας αμιγούς αφηρημένης λειτουργικότητας, ρομπότ

ικανά να τσακίσουν, να πριονίσουν, να μετακινήσουν, να σπάσουν, να τεμαχίσουν, να επιταχύνουν, να χτυπήσουν, να καταπιούν με εκρήξεις, να έχουν λόξιγκα με κυλίνδρους, να αποδιάρθρωθούν σαν επίβουλες μαριονέτες, να περιστρέψουν ταμπούρλα, να μετατρέψουν συχνότητες, να μεταβάλουν την ισχύ, να στρέψουν σφονδύλους – πώς θα μπορούσα να επιζήσω; Θα τα έβρισκα απέναντί μου, υποχείρια των Αρχόντων του Κόσμου οι οποίοι θέλησαν να μιλήσουν για το σφάλμα της δημιουργίας, με συσκευές άχρηστες, με είδωλα των κυρίων του κατώτερου σύμπαντος – πώς θα μπορούσα να αντισταθώ δίχως να κλονιστώ;

Έπρεπε να φύγω, έπρεπε να φύγω, ήταν μια τρέλα, έφευγα στο παιχνίδι που είχε κάνει τον Τζιάκοπο Μπέλμπο να παραφρονήσει, εγώ, ο άνθρωπος της αμφισβήτησης...

Δεν ξέρω αν την προηγούμενη φορά έπρεπε να μείνω. Αν έμενα, σήμερα θα ήξερα την αρχή μα όχι και το τέλος της ιστορίας. Ή δεν θα βρισκόμουν εδώ, όπως τώρα, μόνος μου πάνω σ' αυτόν το λόφο, ενώ μακριά κάτω στην κοιλάδα τα σκυλιά γαβγίζουν κι εγώ αναρωτιέμαι αν πραγματικά ήταν εκείνο το τέλος ή αν θα πρέπει ακόμα να το περιμένω.

Αποφάσισα να προχωρήσω. Βγήκα από την εκκλησία, έστριψα αριστερά στο άγαλμα του Γκραμ και πήρα μια στοά. Βρισκόμουν στο τμήμα των σιδηροδρόμων και τα πολύχρωμα μοντέλα των ατμομηχανών και των βαγονιών μου φαίνονταν ασφαλή παιχνίδια, κομμάτια μιας Χώρας της Αφθονίας, μιας Μαντουροντάμ, μιας Ιτάλια ιν Μινιατούρα... * Ήδη ένοιωθα να συνηθίζω σ' εκείνη

* Μαντουροντάμ και Ιτάλια ιν Μινιατούρα: παιχνιδιούπολεις όπως η Ντίσνεϊλαντ – η πρώτη στην Ολλανδία, η δεύτερη στο Ρίμινι της Ιταλίας.

την εναλλαγή αγωνίας και αυτοπεποίθησης, τρόμου και απογοήτευσης (μήπως αυτό δεν είναι ο κανόνας της αρρώστιας;) και είπα μέσα μου ότι το θέαμα της εκκλησίας με είχε αναστατώσει επειδή είχα πάει επηρεασμένος από τις σελίδες του Τζιάκοπο Μπέλμπο, τις οποίες είχα αποκρυπτογραφήσει με αντίτιμο ένα σωρό αινιγματικές απάτες – κι ας ήξερα ότι ήταν απλώς μυθεύματα. Βρισκόμουν σ' ένα μουσείο τεχνολογίας, έλεγα στον εαυτό μου, είσαι σ' ένα μουσείο τεχνολογίας, είναι πράγμα ξεκάθαρο, ίσως λίγο ασαφές, μα είναι ένα βασιλείο από άκακους νεκρούς, ξέρεις πώς είναι τα μουσεία, η Τζοκόντα ποτέ δεν καταβρόχθισε κανέναν – τι τέρας ερμαφρόδιτο, Μέδουσα μόνο για τους εστέτ –, πόσο μάλλον να τον καταβροχθίσει η μηχανή του Βατ, που θα μπορούσε να τρομοκρατήσει μόνο τους αποστεωμένους και νεογοτθικούς αριστοκράτες, γι' αυτό εμφανίζεται τόσο μοιρολατρικά συμβιβαστική, όλο λειτουργία και κορινθιακά στολίδια, μανιβέλα και κιονόκρανα, λέβητας και κολόνα, τροχός και τύμπανο. Ο Τζιάκοπο Μπέλμπο, αν και μακριά, προσπαθούσε να με παρασύρει στην ίδια πλάνα παγίδα όπου είχε χαθεί. Είναι ανάγκη, έλεγα μέσα μου, να συμπεριφερθείς ως επιστήμων. Μπορεί ο ηφαιστειολόγος να καίγεται σαν τον Εμπεδοκλή; Ο Φρέιζερ να φεύγει κυνηγημένος στο άλσος του Νέμι; Έλα τώρα, είσαι ο Σαμ Σπείντ, εντάξει; Πρέπει απλώς να ψάξεις στα κατακάθια, αυτή είναι η δουλειά σου. Η γυναίκα που σε μάγεψε πρέπει να πεθάνει πριν από το τέλος, και πιθανότατα από το δικό σου χέρι. Αντίο, Έμιλι, ήταν ωραία, μα ήσουν μια μηχανή χωρίς καρδιά.

Ωστόσο, μετά από την αίθουσα των μεταφορικών μέσων ακολουθεί το αίθριο του Λαβουαζιέ, στραμμένο προς τη μεγάλη σκάλα που ανεβαίνει στους επάνω ορόφους.

Αυτό το παιχνίδι των πλευρικών θηκών, αυτός ο βωμός του

Έτσι έγινε και είδα το Εκκρεμές. [...]

Το Εκκρεμές μου έλεγε ότι μολονότι όλα κινούνταν, η υδρόγειος σφαίρα, το ηλιακό σύστημα, τα νεφελώματα, οι μαύρες τρύπες και όλα τα τέκνα της κοσμικής εκπόρευσης, από τα πρώτα θεία όντα έως την πιο ιξώδη ύλη, ένα μοναδικό σημείο παρέμενε ιδεατός πύρος, σφήνα, γάντζος, και άφηνε το σύμπαν να κινείται γύρω του. Και τώρα εγώ συμμετείχα σ' αυτή την υπέριατη εμπειρία, εγώ που επίσης κινιόμουν μέσα στα πάντα μαζί τους, μπορούσα να δω Εκείνο, το Ακίνητο, το Φρούριο, την Εγγύηση, την ολόφωτη αχλή που δεν είναι σώμα, δεν έχει σχήμα, μορφή, βάρος, ποσότητα ή ποιότητα, και δεν βλέπει, δεν νιώθει, δεν υποκύπτει στο συναίσθημα, δεν βρίσκεται σ' έναν τόπο, ή σε χώρο και χρόνο, δεν είναι ψυχή, διάνοια, φαντασία, γνώση, αριθμός, τάξη, μέτρο, ουσία, αιωνιότητα, δεν είναι σκότος ούτε φως, δεν είναι λάθος και δεν είναι αλήθεια.

Ένα βιβλίο που σε παίρνει μαζί του στο χρόνο και σου αποκαλύπτει έναν ολόκληρο κόσμο από μυστικές αδελφότητες, υπόγειες κοινωνίες, πλεκτάνες και συνωμοσίες, μέσα από τη χαρισματική γραφή του μεγάλου Ιταλού διανοούμενου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
ΤΑΤΟΙΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550
www.psichogios.gr • e-mail: info@psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ. 09099

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΓΙΑΤΙ ΚΑΘΕ ΒΙΒΛΙΟ ΜΕ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ